

ПОГЛЯДИ В. ЛИПИНСЬКОГО ЩОДО ВПЛИВУ РЕЛІГІЇ НА ПОЛІТИКО-ПРАВОВЕ СТАНОВЛЕННЯ ДЕРЖАВИ

Ключові слова: релігія, консерватизм, громадський, політико-правовий, концепція, католицизм, верховенство влади.

Keywords: religion, conservatism, social, political and legal concept, catholicism, supremacy of power.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Відомий засновник та представник українського консервативного напрямку суспільної думки, В. Липинський вирізняється прагненням до широкого філософського обґрунтування своєї політико-правової доктрини. Більшість досліджень що стосуються релігії, філософ розкриває нам у книжці «Релігія і церква в історії України». Саме тут відображені різноманітні релігієзнавчі теми, які описані у збірці статей. Вивчаючи погляди В. Липинського на участь церкви в українському державотворенні, не можна не відмітити, що вся творчість цієї визначної постаті так чи інакше пов'язана з проблемами релігії та церкви. Найбільш докладно ця концепцією висвітлена у фундаментальній праці В. Липинського «Листи до братів-хліборобів», а також релігієзнавчі питання розглядаються і в інших роботах.

Зв'язок проблеми із важливими науковими чи практичними завданнями. Актуальність обраної для наукової статті теми полягає в тому, що особливу увагу вчений приділяв питанню відносин між релігією і політикою, церквою і державою, що сьогодні є надзвичайно болючими. Для В. Липинського церква є прикладом найкращої організації, яку знає історія людства. Як католика, вченого приваблюють непорушність догм католицизму та заборона обговорення віруючими цих догм. Як прихильник чіткої структури державного правління, В. Липинський не може не захоплюватися регламентацією церковного життя католиків. Релігія і церква, на думку науковця, потрібні не лише тоді, коли українська нація виборє державність, а й у ході цієї боротьби як консолідуючий фактор для українського народу. «Релігія і церква потрібна нам, людям світським, не тільки тоді, коли ми вже матеріальною силою своєю собі державу завоюємо і націю свою зорганізуємо, – зауважує В. Липинський – Вона нам потрібна не менше і в самому процесі боротьби. Щоб перемогти, ми мусимо мати не тільки силу матеріальну, але перш за все силу моральну» [1;38].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Деякі питання творчої спадщини В. Липинського частково і фрагментарно досліджувалися передусім такими авторами, як О.Самойленко, І.Тукаленко та М.Держалюк, однак, ними в

силу різних причин, не були в повній мірі розкриті усі умови формування та еволюції політико-правових поглядів В. Липинського.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Вирішення обраної проблеми має сприяти формуванню не тільки правового розуміння поняття релігії, а й виконувати роль стримуючого чинника для владної верхівки та відділяти матеріальну силу від духовної.

Постановка завдання. На підставі вивчення творчих здобутків В. Липинського необхідно дослідити сутність релігії, її структуру та вплив на впорядкованість соціального життя та багатьох інших проблем.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розглядаючи проблему релігії в зв'язку з елітою, В. Липинський робить висновок, що релігія є могутньою підтримкою аристократії, яка править тією чи іншою нацією. Релігія виконує роль стримуючого чинника для владної верхівки, відділяє матеріальну силу від духовної. В. Липинський називає духовну інтелігенцію «моральними цензорами імператорів, вояків та продуцентів», але акцентує увагу на чесності і релігійності самих духовників, наголошуючи на руйнівних для нації наслідках намагань церкви захопити світську владу [2;4].

Вчений рішуче виступає проти церкви, пристосованої до політики, пропонуючи дух релігії справжньої віри. Тільки така церква може підтримати в народі бажання боротися за волю. В. Липинський розмежує велику ідеалістичну і суєтну матеріалістичну віру в земне щастя, багатство і розкоші. Творчість В. Липинського пронизана глибокою вірою у вищі надприродні сили. Так, він вважає, що основою науково-технічного прогресу, підвищення рівня життя суспільства є творення кращих громадських об'єднань та вищої громадської моралі. «Вища ступінь наближення до Бога, більша любов до нього, потрібні нації для використання тієї техніки і тих машин, котрі Бог – Вічний Творець – дозволив даній нації для свого розвитку видумати і створити». Бог у В. Липинського – першооснова всього.

При цьому вчений робить висновок про вічний кругообіг: без громадської моралі немає прогресу матеріального життя, а без прогресу матеріального життя немає розвитку моралі. Будучи католиком, В. Липинський глибоко вірить у релігійне підґрунтя існування суспільства взагалі і держави зокрема [1;41].

Усю історію розвитку людської цивілізації він розглядає з точки зору релігійної концепції: від кам'яного віку до віку електричного людина йшла лінійно найбільшого опору – боротьби зі злом, первородним гріхом. На відміну від тварин, людина пристосовує природу до себе, лишаючись незмінною. Вона обрала для себе тяжкий шлях витворення нової вищої громадської моралі, весь час намагаючись наблизитись до вершини – Бога. Відповідно до підвищення рівня громадської моралі, людина повинна створювати і вищі організаційні форми свого громадського життя. Свою концепцію пануючих і поневоленних націй В. Липинський виводить саме з поняття вищості моралі. Форми організації громадського життя і, відповідно, мораль у пануючих націй є вищими, ніж у поневоленних. Власне, це і є причиною панування перших. Вчений акцентує увагу на необхідності поривів до морального та матеріального

прогресу як передумові визволення поневолених націй. Не наявність мелодійної мови, блискучих вчених, інтелігентних вождів, а порив до творення вищого дозволить нації стати вільною. У даній позиції виразно проглядає натяк на сучасну вченому Україну, адже пануючу за часів української революції верхівку якраз і можна назвати «балакучими та ідейними, але до матеріальної і громадської творчості нездатними інтелігентськими вождями», як це й робить В. Липинський. Проводячи паралель, дану тезу можна співвіднести із сучасним політичним життям нашої держави. Важко заперечити, спостерігаючи за політичними подіями, наявність у складі владних структур професійних політиків, що безсумнівно впливає на становлення і розвиток нашої молодій держави. Аналізуючи природу поневолених і пануючих націй, В. Липинський доходить висновку, що здатність нації творити вищі форми матеріального і громадського життя залежить від активної частини даної нації – національної аристократії. Оскільки співвідношення сил всередині нації має тенденцію до змін, вчений робить висновок, що за наявності сильної, добре організованої та морально авторитетної національної аристократії будь-яка поневолена нація може стати пануючою і навпаки: моральне падіння аристократії неминуче призводить до падіння нації. Водночас В. Липинський наголошує на основному принципі успіху аристократії: чутті моральної рівноваги. Релігію він ставить підмур'ям народного визволення: коли аристократія визнає авторитетом Бога, то й сама буде визнана масами. Це він і називає «моральним авторитетом аристократії» [1;58].

В. Липинський застерігає від захоплення містицизмом, виділяючи два його різновиди: раціоналістичний та релігійний. За раціоналістичного містицизму люди піддаються шкідливій вірі у людський розум, який насправді є нічим порівняно з Божим розумом. Люди, що впадають у раціоналістичний містицизм, починають вірити лише у непереможність власних сил, відкидаючи будь-який вплив Творця. Релігійний містицизм теж є крайністю, але іншого характеру: віра в надприродні сили і бажання сліпо підкорятися їм. Впадаючи в релігійний містицизм, людина вірить у свій союз з надприродними силами та в те, що завдяки цьому союзу вона сама стала всемогутньою

І ту, й іншу крайність В. Липинський вважає руйнівною для державотворення. Але особливо наголошує на деструктивності містицизму раціоналістичного. Люди, охоплені вірою в свої і лише свої сили, не здатні збудувати власну державу. Порушується рівновага між активною аристократією і пасивними масами. Це призводить до падіння морального авторитету першої і виникнення незадоволення в останніх. У своїй праці вчений порушує проблему, що стала особливо актуальною в наш час: відродження віри, нового пориву Духа, створення вищої громадської моралі в європейській цивілізації. Хоча В. Липинський писав свої «Листи до братів-хліборобів» майже 80 років тому, дана проблема за цей час так і не знайшла вирішення, більше того, лише набула особливої гостроти в умовах нашої цивілізації. Підхід В. Липинського до легітимності влади є повністю теологічним: «Бо всяка влада, всякий провід, – зазначає вчений, – дається

націям од Бога безконечно справедливо і безконечно правдиво – абсолютно в тій самій мірі, як дана нація в своїй вірі і своїй моралі Бога собі уявляє» [3;121].

Він радить будувати всю громадську мораль за релігійними законами, бо лише це є запорукою технічного прогресу та високої культури. Гармонійна влада можлива лише за наявності чіткої рівноваги між владою духовною і світською та взаємоповаги цих двох влад. А рівновага може існувати доти, доки влада духовна не поневолена владою світською, доки ці влади виразно розмежовані.

В. Липинський говорить про релігію як владу духовну, коли розглядає типи її взаємовідносин зі світською владою. У цьому контексті він виділяє три типи можливих взаємовідносин, які ми зараз розглянемо.

Перший тип філософ називає як підпорядкування релігійного життя політиці. Причини таких взаємовідносин криються у походженні національної аристократії: це войовничі елементи, що не є виробниками матеріальної продукції, а лише репрезентують військову силу, «силу меча». Духовна і світська влада за такої організації не обмежені взаємно, вони нерозривно з'єднані між собою і перебувають в одній управлінській структурі. Цей тип влади В. Липинський називає охлократією.

Відповідно до другого типу, релігія розглядається як приватна справа кожного громадянина. Для організації державного життя й управління людьми достатньо світських засобів, в релігійних немає ніякої необхідності. Таким співвідношенням характеризується демократичний спосіб організації суспільного життя, оскільки не потребує обмежувачого фактору – релігії. Організуючу верству населення за таких умов В. Липинський називає «матеріалістичними спекулянтами» І розгляд релігії як приватної справи є не чим іншим, як намаганням здобутися вищої відповідальності за свої дії. Взагалі у творах В. Липинського досить виразно прослідковується негативне ставлення до демократії, яку вчений вважає шарлатанською, збудованою на фікціях і спекуляціях [4;45].

За третім типом, релігія посідає в системі держави належне їй місце. Світська влада повинна належати тим суспільним групам, які володіють матеріальною силою. Але повинна і усвідомлювати, що здійснювати управління державою вона зможе лише за умови дотримання приписів релігії, визнання й підтримки авторитету духовної влади. Такий поділ влади є основою класократичної організації суспільного життя, досконалість якої й обґрунтовує В. Липинський. За таких умов релігія виконує свою основну функцію в державотворенні: обмежує егоїзм влади і змушує її використовувати свої переваги на користь підлеглих та обмежує анархічні інстинкти підлеглих і змушує їх визнавати авторитет влади. Яку б європейську націю не взяти, в її історії знайдемо ознаки всіх трьох типів взаємовідносин світської та духовної влад, які змінювали один одного. Саме на цій зміні і ґрунтується розвиток державотворення кожної нації. Крім цього, В. Липинський виділяє типи віри: містичну, духовну та ідеологічну. «Крім ясної і виразної... власної нашої віри світської, ідеологічної політичної, нам необхідна загально людська віра в Бога, необхідна допомога і церкви і релігії».

Висновки. Отже, В. Липинський наголошує, що українською національною може стати лише та церква, яка навчить своїх вірних в боротьбі за Українську державу виконувати вічні і загальнолюдські закони творчої громадянської моралі. Вчений відстоює принцип зверхності релігійного сумління над усіма проявами суспільно-правового життя: громадська активність християнина не повинна порушувати релігійну мораль [5;82].

Філософ вважає, що «ідеологія і продукція» грають головну роль в житті свідомого громадянства, і зауважує, що від ставлення держави до цих двох чинників залежить ставлення держави до громадянства і, врешті-решт, залежить буття чи небуття нації. В основі будь-якого громадського руху лежать два найвпливовіших фактори: імперіалізм, який знаходить вираження в монархічній формі правління, та містицизм, що виявляє себе в релігії суспільства. Для плідного розвитку громадського руху дані фактори повинні обмежувати один одного.

Список використаних джерел

1. **Галушко К.** Консерватор на тлі доби: В'ячеслав Липинський і суспільна думка європейських «правих» / К. Галушко. – К., 2002. – С.38
2. **Липинський В.** Релігія і церква в історії України [1925] / В.Липинський // Політологічні читання. – 1994. – № 1. – С.4
3. **Білас Л.** Краків, Женева і філіяція «Кричевського». До родовідної мисленія В. Липинського // В'ячеслав Липинський. Твори (Історична секція). – Філадельфія, 1980. – Т. 2. – С.121
4. **Гелей С.** Ідея української державності в історичних працях В'ячеслава Липинського / С. Гелей // Український час. – 1994.
5. **Мірчук І.** Месіянїзм Липинського [1931] // Дві концепції української політичної думки Вячеслав Липинський – Дмитро Донцов / Уклад. проф. Г. Васюкович. – [Б. м.], 1990. – С.82
6. **Атаманюк З.** Погляди В. Липинського на роль релігії і церкви у національному державотворенні / З. Атаманюк // Наука. Релігія. Суспільство. – 2005. – № 2.

Анотація

У відповідній статті проаналізовано принцип верховенства релігійного сумління над усіма проявами суспільно-правового життя та обґрунтовано, що громадсько-правова активність християнина не повинна порушувати релігійну мораль.

Annotation

The relevant article analyzes the rule of the religious conscience of all forms of social and legal life and proved that social and legal activity must not violate Christian religious morality.